

วิเคราะห์ปัญหาสิ่งแวดล้อมผ่านภาพการประชุมสัมมนา

.....ระพี สาคริก

แม้เพียงช่วง 1 เดือนที่ผ่านมา ก็ได้รับโอกาสให้เข้าไปสัมผัสกับบรรยากาศการประชุมพิจารณาปัญหาสิ่งแวดล้อมในเมืองไทยไม่น้อยกว่า 4 ครั้ง เราน่าจะรู้จักกันอยู่แล้วว่า พื้นฐานปัญหาสิ่งแวดล้อมอยู่ที่แนวคิดและพฤติกรรมของคน สิ่งที่น่าสนใจก็คือ ฐานการจัดประชุมทั้ง 4 ครั้งที่ได้กล่าวถึง มีความหลากหลายที่ครอบคลุมภาพรวมของปัญหาไว้ค่อนข้างมากพอสมควร

ครั้งหนึ่ง เป็นการประชุมซึ่งจัดขึ้นบนพื้นฐานชาวบ้าน ร่วมด้วยองค์กรอาสาสมัคร เอกชนในพื้นที่ อีกสองครั้ง เป็นการจับบนฐานนักวิชาการระดับกลาง กับอีกครั้งหนึ่งจัดโดยองค์กรระดับสูงซึ่งมีฐานสัมพันธ์ถึงภาคธุรกิจ เอกชนทั้งในและต่างประเทศ และองค์กรที่จัดนั้นก็เรียกตัวเองว่าเป็นกลุ่มนักวิชาการ การมีโอกาสเข้าร่วมประชุมและสัมผัสกับบรรยากาศที่หลากหลายดังกล่าว จึงทำให้สามารถมองเห็นภาพรวมของปัญหาจริงได้ค่อนข้างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำให้รู้จักคนและรู้ปัญหาจริงลึกซึ้งมากขึ้น

ผู้เขียนคงไม่คิดว่ากลุ่มใดก็กลุ่มใดไม่คิด เนื่องจากความแตกต่างระหว่างกัน เกิดจากพื้นฐาน. แงะตัวของแต่ละกลุ่ม ใครจะมากกว่าคนที่ต้องเหมือนกันคงไม่ได้ อย่างไรก็ตาม กลุ่มใดที่มีฐานเบ็ดกว้าง ย่อมสามารถเข้าใจและยอมรับกับกลุ่มอื่นได้ด้วย

การประชุมสัมมนาปัญหาสิ่งแวดล้อมซึ่งจัดขึ้นโดยองค์กรอาสาสมัครร่วมกับชาวบ้าน และนักวิชาการที่มีรากฐานจิตใจยังถึงสิ่งแวดล้อมลึกซึ้งพอสมควร เป็นสิ่งที่น่าสนใจมาก เป็นพิเศษสำหรับบุคคลผู้ประสงค์ที่จะเรียนรู้ให้ถึงสิ่งซึ่งเป็นความจริง เนื่องจากมีบรรยากาศที่อิสระ มีทั้งการทบทวนความเป็นมาของปัญหาจากอดีตได้อย่างลึกซึ้ง และพูดคุยความจริงกันอย่างเปิดเผย

การประชุมที่กล่าวถึงนี้จัดขึ้นในระดับภาคหนึ่งของประเทศ แต่ก็มีคนผู้สนใจจากหลายภาคไปร่วมด้วยจนทำให้เจ้าของสถานที่ต้องต่อระบบโทรทัศน์วงจรปิดไปยังห้องอื่น ๆ อีกถึง 2 ห้อง เนื่องจากห้องซึ่งจัดเตรียมไว้เพื่อการประชุม ไม่ใหญ่พอที่จะรับคนได้หมด และฐานที่รองรับคนเข้าประชุมก็เปิดไว้อย่างอิสระบุคคลใดทราบข่าวและสนใจจะสามารถเข้าร่วมประชุมได้ทุกคน ทำให้ผู้มาร่วมประชุม"มาด้วยความสมัครใจจริง ๆ"

สิ่งหนึ่งที่น่าสนใจ เกตุก็คือ ได้มีการเชิญผู้นำการบริหารท้องถิ่นของรัฐบาลมา เป็นประธาน เปิดการประชุม และเชิญบุคคลซึ่งเป็นผู้แทนราษฎรของท้องถิ่นมาร่วม ซึ่งแต่แรกก็ได้รับปากว่าจะมา แต่เมื่อถึงวันเปิดจริง ๆ กลับมีการส่งผู้แทนมา เบ็ด ส่วนนักการเมืองก็ไม่มีใครปรากฏตัว ทำให้ทวนกลับมานึกถึงคำพูดข้อเขียนซึ่งมักปรากฏให้เห็นเสมอ ๆ ว่า "เราจะพัฒนาสังคมไทยไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์โดยมีประชาชนทั่วไป เป็นพื้นฐาน" แต่ภาพซึ่งมองเห็นจากความเป็นจริงก็สะท้อนให้รู้ว่า เรายังอยู่ในสภาวะอย่างไร

บนเวทีอภิปรายมีการจัดสักส่วนไว้เหมาะสมพอสมควร แต่ละชุดมีผู้นำชาวบ้าน นักวิชาการที่สนใจการอนุรักษ์ มีรากฐานถึงปรัชญาอนุรักษ์ลึกซึ้ง เป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน และพระสงฆ์ที่มีผลงานระดับพื้นฐาน ซึ่งค่อนข้างชัดเจนว่า กลุ่มบุคคลระดับนี้สามารถมองเห็นภาพของการพัฒนาที่อยู่บนรากฐานที่แท้จริง

ผู้เขียนเชื่อว่า ที่ประชุมลักษณะนี้อยู่ในสภาพที่เป็นกลางพอสมควร และ เข้าใกล้พื้นฐานความจริง ได้มาก ดังนั้นหากบุคคลระดับบนซึ่งมีอิทธิพลต่อสังคม มีรากฐานลุ่มลึกและ เปิดกว้าง คงตระหนักได้ถึง ความสำคัญและไม่ละโอกาสที่จะ เข้าร่วมเพื่อการ เรียนรู้ โดย เหตุที่ตนเองสามารถเชื่อมโยงข้อมูลและ กระแสสู่การแก้ไข้ปัญหาให้ระดับบนรับได้ไม่มากนักน้อย

อย่างไรก็ตาม ในสภาพความเป็นจริงของสังคมไทยขณะนี้ คนระดับบนส่วนใหญ่ยังหันหลังให้กับ ลักษณะการประชุมดังกล่าว หลายครั้งหลายหนยังรู้สึกหวาระวางไปว่า เป็นการก่อความวุ่นวายบ้าง ไม่ใช่หน้าที่บ้าง สารพัดปัญหาที่เกิดจากเงื่อนไขภายในจิตใจของคนในกลุ่มนี้

อีกลักษณะหนึ่งคือการประชุมซึ่งจัดโดยองค์กรวิชาการระดับกลางและมีกระแสเชื่อมโยงถึงราชการ ซึ่งได้พบว่า บุคคลผู้เข้าร่วมประชุมโดยทั่ว ๆ ไป เป็นบุคคลระดับกลาง แม้ว่าบรรยาการการประชุมดังกล่าวยัง เน้นลักษณะทิศทางเดียว แต่อีกด้านหนึ่งซึ่งเกิดจากการมีโอกาสสัมผัสส่วนตัวกับผู้เข้าร่วมหลาย ราย ทำให้รู้สึกว่าในปัจจุบัน ผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อมที่รุนแรงและใกล้ชิดตัวแต่ละคนมากขึ้น ได้ ทำให้คนเปลี่ยนแปลลงความรู้สึกนึกคิด มองเห็นปัญหาได้ลึกซึ้งมากขึ้น

คงจะพบได้จากกรณีที่ผู้เขียนกล่าวถึงประเด็นปัญหาโดยนำลงไปสู่ภาพลึกลับ ๆ ก็มีหลายคนที่สามารถรับและ เข้าใจได้ และยังสามารถนำไปสานความคิดต่อได้อีก

ต่อไปนี้จะขอกกล่าวถึงบรรยาการที่ประชุมพิจารณาปัญหาสิ่งแวดล้อมระดับบน โดยเฉพาะอย่างยิ่งรายซึ่งผู้เขียนได้รับโอกาสให้เข้าไป สัมผัสครั้งล่าสุด นับ เป็นเวทีสำคัญเวทีหนึ่งที่ทำให้ได้ข้อมูลนำมา ประกอบ เป็นภาพรวมของการมองปัญหาให้สมบูรณ์และ เค่นชัดยิ่งขึ้น

ในขณะที่เรา ๆ จำนวนมากขึ้น ทราบกันได้ว่า สังคมไทยยังมีช่องว่างกว้างมากไม่ว่าจะใช้เงื่อน ไขใดเป็นประ เเค่นพิจารณาและใช้มุมมองจากทิศทางใด โดย เหตุที่พื้นฐานความเป็นมาจากอดีตสู่ปัจจุบัน สืบเนื่องมาจากทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นที่เราอยู่ เป็นที่สนใจของคนในชุมชนต่างถิ่น ต่างวัฒนธรรม และต่างภูมิภาค เราจึงถูกอิทธิพลจากการใช้กระแสการ เปลี่ยนแปลลงรูปแบบ เทคโนโลยีซึ่งมีรากฐานอยู่ใน ต่างถิ่นและมีพลังอำนาจ เห็นอกว่า เข้ามาแพร่อิทธิพลครอบงำจิตใจ ใช้ เป็นเครื่องมือทำลายภูมิปัญญา ท้องถิ่น ตลอดจนความรักความหวงแหนทรัพยากรและสภาพแวดล้อมของเราเอง เพื่อเปิดทางให้เขา สามารถเข้ามาครอบงำได้สะดวก ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม

สิ่งดังกล่าวได้สร้างระบบ เอารักเอา เปรียบขึ้นโดยธรรมชาติ และคนระดับบนในท้องถิ่นเราเอง ซึ่งมีโอกาสอยู่ใกล้อิทธิพลกว่า ได้ถูกระบบ เปลี่ยนแปลลงกลไกความคิดให้ยินยอมเป็น เครื่องมือให้เขาไป อย่างถึงรากฐาน หันกลับมาสร้างระบบ เอารักเอา เปรียบคนในชุมชนและชาติเดียวกัน เป็นลำดับลงมา

อีกนัยหนึ่งคงกล่าวได้ว่า กระแสแสงผลประโยชน์ทาง เศรษฐกิจข้ามชาติ ได้ไหลผ่านคนไทย ระดับบนลงสู่ระดับล่าง หากมองที่เงื่อนไขในจิตใจจะพบว่า คนระดับบนในชาติในท้องถิ่นเดียวกัน ถูก อิทธิพลกำหนดแนวคิดให้กลายเป็นพวกของชนต่างชาติทั้งในค่านิยมวัฒนธรรม การศึกษา สังคมและ เศรษฐกิจ จนการได้ เปลี่ยนแปลลงมาถึงการที่กลุ่มคนไทยอิทธิพลนี้ได้กำหนดนโยบายให้ชาติต้องผลิต เพื่อการส่งออก อย่างออกหน้าออกตา และไม่เพียงเท่านั้น ยังถึงขั้นที่ชนต่างชาติซึ่งมีอิทธิพล เห็นอกว่า ได้อพยพเข้ามา

ใช้อำนาจเงินถือครองที่ดิน ทำให้ชีวิตไทยซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่และเสียเปรียบภายในระบบเศรษฐกิจอยู่แล้ว ต้องสูญเสียหนักยิ่งขึ้นไปอีก เนื่องจากมีคนต่างถิ่นต่างวัฒนธรรมเข้ามาถือครองสิ่งซึ่งควรเป็นฐานชีวิตของคนท้องถิ่น เนื่องจากกลุ่มบุคคลระดับบนและถืออำนาจได้ถูกฝังหัวไว้ด้วยค่านิยมที่ว่า ต้องไปเชิญคนต่างถิ่นซึ่งเขามีอิทธิพลเศรษฐกิจเหนือกว่าเรามาลงทุน ซึ่งจริง ๆ แล้วก็คือการเข้ามาทำมาหากินบนแผ่นดินไทย บ้านเมืองจึงจะเจริญ

สิ่งที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมด เป็นเพียงการปูพื้นฐานความเข้าใจให้สามารถเห็นได้ถึงปัญหาที่แฝงอยู่ในระดับลึกของพื้นฐานไทย ต่อไปนี้จะขอหยิบยกประเด็นต่าง ๆ ซึ่งเห็นได้ในบรรยากาศการประชุม"วิชาการระดับสูงของไทย"ครั้งนี้ มาเป็นกรณีตัวอย่างเพื่อจับประเด็นศึกษาและวิเคราะห์

เริ่มต้นจากบรรยากาศที่ประชุม ในด้านเทคโนโลยีและความสะดวกสบาย มีระบบการฉายภาพประกอบการบรรยายที่เรียกว่า"มัลติวิชั่น"ซึ่งเชื่อกันว่ามีพลังโน้มน้าวจิตใจสูงมาก และเรื่องมูลค่าราคาก็คงไม่ต้องพูดถึง สามารถสอดภาพที่ส่งผลกระทบเร้าใจได้ทุกขณะ นอกจากนั้นยังมีระบบซึ่งระหว่างการบรรยายสามารถเห็นภาพบุคคลผู้บรรยายได้บนจอภาพขนาดใหญ่ถึง 3 จอภาพ

บางครั้ง หากไม่ลุ่มหลงอยู่กับภาพพลังสูงเหล่านี้ จะพบว่า ผู้บรรยายบางคนเสนอเรื่องราวซึ่งค่อนข้างขาดเนื้อหาสาระที่แก่นซึก แต่ใช้ระบบภาพเพิ่มพลังจูงใจค่อนข้างรุนแรง จนทำให้สงสัยว่าน่าจะเป็นกลยุทธ์ซึ่งแฝงไว้ด้วยเจตนาที่ขาดความเบี่ยงกลางมากพอสมควร เสมือนว่าชีวิตที่ได้รับโอกาสให้เข้าร่วมประชุมและอยู่ท่ามกลางกระแสพลังดังกล่าว จะต้องต่อสู้กับอิทธิพลครอบงำจากอำนาจเหล่านี้ด้วยรากฐานที่มั่นคงด้วยสติซึ่งที่เดียว แต่มันก็เป็นสิ่งทำลายในอีกด้านหนึ่ง

บุคคลผู้ถูกเชิญเข้าร่วมประชุมมีจำนวนหลายร้อยคน บางก็มาจากภาครัฐบาล ภาครัฐวิสาหกิจ ธุรกิจ เอกชน องค์กรอาสาศาสตร์และผู้ทรงคุณวุฒิอิสระ นอกจากนั้นยังมีฝรั่งต่างชาติปรากฏอยู่ทั่วไป โรงแรมที่จัดประชุมก็เป็นแบบวัฒนธรรมตะวันตกขั้นหนึ่ง มีอาหารเข้า กลางวันและค่ำเลี้ยงทุกมือ สะท้อนให้เห็นภาพของการใช้เงินทุน เป็นเรือนล้านบาท ซึ่งแน่นอนที่สุดผู้ที่รัฐกระเบียดราชนาการของไทย คงประเมินได้ว่า เงินทองเหล่านี้ไม่น่าจะนำเอาเงินงบประมาณแผ่นดินมาใช้จ่ายได้ นอกจากได้จากนายทุนต่างชาติ ผู้จ่ายเงินก็คงมีความรู้สึกเสมือนเป็นการลงทุนให้กับส่วนหนึ่งของธุรกิจของเขา

เอกสารสิ่งพิมพ์ทั้งในคานวิชาการและใช้ เป็นสื่อการจัดการประชุม ทำเป็นภาษาฝรั่งทั้งหมด และฝรั่งที่เข้าร่วมประชุมโดยทั่วไปก็พอรู้จักคุ้นเคย ล้วนเป็นบุคคลที่มีน้ำหนักอิทธิพลทางเศรษฐกิจสังคม และไม่เพียงเชิญมาร่วมประชุมเท่านั้น รายการแรกบนเวทีผู้พูดนำเสนอ ยังเป็นฝรั่งซึ่งมีบทบาทสำคัญ ๆ ทั้งในด้านเศรษฐกิจและการช่วยเหลือทางวิชาการที่แฝงไว้ด้วยกระแสการ เมืองทั้งซึก

สำหรับคนไทย แม้จะมีการเชิญบุคคลแทบทุกภาคของวิชาการและ เศรษฐกิจ และองค์กรอิสระมาร่วมประชุมเป็นร้อย ๆ คน หากได้ลึกถึงเงื่อนไขซึ่งแฝงไว้ จะพบว่า เสมือนเป็นกลยุทธ์ที่วางไว้โดยคิดว่ามีผลแบบเนียน เนื่องจากในใบแจ้งความจำนง เข้าร่วมประชุมได้มีแบบฟอร์มให้พิจารณากรอกแบ่งกลุ่มสนใจไว้ให้ เลือกทำเครื่องหมายหลายกลุ่ม ทำให้คิดว่าคงจะมีการแบ่งกลุ่มพิจารณากันอย่างจริงจัง

เมื่อเข้าร่วมประชุมจึงทราบว่า เป็นการบรรยายและอภิปราย เน้นจากบนเวทีลงมาสู่ข้างล่างอย่างชัดเจนมาก แม้ว่าจะ เปิดโอกาสให้พื้นล่างได้แสดงความคิดเห็นก็เป็นช่วงเวลาสั้น ๆ นอกจากนั้น ผู้เขียนแสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมาจากใจจริง ยังถูกเตือนให้หยุด ทั้ง ๆ ที่มีบางคนพูดโดยใช้เวลามากกว่าการคัดตัวบุคคลขึ้นพูดอภิปรายบนเวที สะท้อนให้รู้สึกว่าเป็นการจัดเตรียมไว้แล้วให้ใคร่ครุขผู้ที่มีแนวคิดในแนวเดียวกันกับกลุ่มอิทธิพลด้านเดียวซึ่งรากฐานไม่สามารถหยั่งลงถึงระดับพื้นฐานจริงของสังคมไทย แต่ไป เน้นอยู่กับธุรกิจในบ้านวัดถ

มองสู่เวทีอภิปรายรายการแรกในช่วงเช้า ผู้พูดทั้งหมดเป็นฝรั่งต่างชาติระดับใหญ่ ๆ ในภาคธุรกิจซึ่ง เข้ามามีอิทธิพลผลประโยชน์อยู่ในประเทศไทยมากมาย และภาคการช่วยเหลือซึ่งแน่นอนที่สุดย่อมมีพื้นฐานการเมือง เป็นขรรคมคา ผู้เขียนได้ฟังคำบรรยายจากผู้เข้าประชุมบางคนกล่าวว่า เหตุใดจึงต้องเอาฝรั่งมาเป็นผู้นำ คนไทยไม่มีแล้วหรือ ก็ได้ตอบไปตามความคิดตนเองว่า ก็นับเป็นสิ่งที่ดี เพราะหากผู้ฟังสามารถมองลึก จะพบกับเงื่อนไขบางสิ่งซึ่งบุคคลผู้ไม่มีรากฐานอยู่ในแผ่นดินนี้ย่อมไม่มีด้วย

ดัง เช่นที่ เขา เน้นความรับผิดชอบในการแก้ปัญหาไปยังรัฐบาล หาได้กล่าวถึงหน้าที่ของคนไทยทั้งชาติที่พึงมีสิทธิร่วมกันไม่ และไม่ได้อ้างถึงคุณภาพชีวิตไทยที่พึงได้รับจากพื้นดินถิ่นเกิดของตนเองเลย การเน้นจับกระแสที่จุกจิกดังกล่าว เราไม่เชื่อว่า เขาจะไม่รู้ถึงพื้นฐานสังคมไทยในปัจจุบัน ว่า มีช่องว่างระหว่างความต้องการของประชาชนระดับพื้นฐานกับกลุ่มบุคคลในรัฐบาลซึ่งเป็นระดับบน การเน้นให้แก้ไข้ปัญหาไปยังรัฐบาล ก็เท่ากับว่า เขาหวังผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการช่วงชิงสิทธิของประชาชนไทยในคำทวิพยากรณ์และทิ้งกากไว้ให้คนไทยในแผ่นดินนั้นเอง

ช่องโหว่ที่เห็นก็คือ เปิดโอกาสให้เขาสามารถรักษากระแสอำนาจ เศรษฐกิจซึ่งอยู่ในมือมาแล้ว และลึกซึ้งกว่านั้นยังกุมอำนาจ เหนือรากฐานจิตใจไว้ต่อไปได้

หลังจากการประชุมบรรยายโดยชาวต่างชาติในภาคแรกผ่านไปแล้ว ได้มีหลายคนในที่ประชุมบรรยายกันเอง เป็นการส่วนตัวว่า ผู้บรรยายเหล่านั้นพูดในลักษณะโฆษณาตัวเอง เป็นส่วนใหญ่ แม้ว่าประเด็นดังกล่าวจะไม่มีหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษร แต่เราผู้มีความรู้สึกละเอียดอ่อนพอสมควร คงต้องยอมรับว่า สัญชาติญาณธรรมชาติของมนุษย์ เป็นสิ่งสำคัญที่จะมองข้ามไป เสียมิได้

หากสามารถเข้าใจมนุษย์กับรากฐานจิตใจที่มีเงื่อนไขผูกพันอยู่กับท้องถิ่นได้พอสมควร คงยอมรับได้ว่า เขาเหล่านั้นไม่ใช่คนซึ่งมีรากฐานอยู่กับท้องถิ่น จะให้เขาแสดงออกถึงซึ่งถึงพื้นฐานของเราคงมิใช่เหตุและผล เราจึงควรหันกลับมามพิจารณาปัญหาที่อยู่วางร่วมกันในสังคมไทยก่อนอื่น และตั้งคำถามเป็นสมมุติฐานว่า เพราะกลุ่มคนในของเราหลงใหลอยู่กับอำมิสอนใจ เป็นทาสไปโดยปราศจากการรู้สึกตัวหรือมิใช่ ที่ยอมตนเป็นเครื่องมือให้เขาได้ทุกกรณีด้วยความนิยมชมชื่นว่า เขาเจริญแล้ว

กรณีขัดแย้งเรื่อง"ยูคาลิปตัส" เราได้ถูกหลอกให้เดินหลงทาง นำเอาประเด็นผิวของปัญหามาถกเถียงกัน เสียเวลาศึกษาผลดีผลเสียในเรื่องกิน เรื่องน้ำ เรื่องแร่ธาตุ และเรื่องขายได้เงินกำไร มากน้อยแค่ไหน เนื่องจากประเด็นเหล่านี้อยู่ภายนอกคนและ เปลี่ยนแปลงได้ ถกเถียงกันไป แค่นั้นก็ไม่

ก็ไม่รู้จักจบ ส่วนประ เค้นซึ่งเป็นรากฐานจริง ๆ และอยู่ในคน ภายในกระแสสังคมที่ยุคคิกรูปวิถีชีวิตซึ่ง เช่นสังคมไทยคงมีบุคคลไม่มากนักที่จะมองเห็นได้ ดังนั้น ยิ่งถกเถียงกันไปนาน ๆ กลุ่มคนต่างชาติต่าง ถิ่นซึ่งจองผลประโยชน์อยู่แล้ว คงนึกหัวเราะเยาะ เย้ยอย่างถูกกฎหมายและมองเห็นโอกาสฝ่ายตนมากขึ้น

หากมองได้ลึก จะพบกับปัญหาซึ่งสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับพื้นฐานชีวิตไทยที่น่าสนใจมาก ๆ นั่นคือ ก่อนมองเลยไปถึงการที่ เขาจะ ได้รับผลประโยชน์ในค่านเศรษฐกิจซึ่งเหนือเราอยู่แล้วนั้น เขาได้ใช้ระบบ ไม่ว่าจะเป็นการมุ่งมาที่ เรื่องปลุกยุคคาบิลิสหรือเรื่องอื่น ๆ เป็นเครื่องมือสื่ออำนาจครองรากฐานสิทธิ และเสรีภาพ โดยที่จังหวะกำลังเหมาะ เนื่องจากคนไทยซึ่งเป็นพื้นฐานท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนในกลุ่มหนึ่ง เข้าไปอยู่ในระบบอำนาจกำลังมีความพร้อมรับกระแสจากเขา เนื่องจากรากฐานจิตใจยึดติดอยู่กับอิทธิพลรูปวิถีชีวิตซึ่งจมองปัญหาหลงลึกถึงคุณภาพชีวิตคนที่แท้จริงไม่เห็น

หวนกลับมาพิจารณาบรรยากาศในที่ประชุมที่กำลังกล่าวถึงต่อไป ถัดจากรายการยกให้ฝรั่งใหญ่ ๆ ทุกในภาคนำการประชุมแล้ว ประธานที่ประชุมในภาคที่สองก็กล่าว เบิกรายการ มีความตอนหนึ่งที่ทำให้ สะดุดคิด และพบภาพที่น่าสนใจอีกภาพหนึ่งคือ "เราว่าร้ายกันมามากแล้ว ขอให้เอาส่วนหนึ่งซึ่งได้รับ จากความร้าย มารักษาแผลสิ่งแวกล้อมกันบ้าง"

หากสามารถมองเห็นภาพรวมและ มองได้ลึกถึงคนซึ่ง เป็นทั้งเหตุและผลของปัญหา คงรู้ว่า "ชีวิตมนุษย์กับสิ่งแวกล้อม มีลักษณะของวิถีความสัมพันธ์หมุนเวียนซึ่งกันและกันเป็นวงวัฏจักร" ดังนั้น ความร้ายร้ายกับแผลที่เกิดขึ้นจึงมิใช่ เป็นคนละ เรื่อง หาก "เพราะความอยากร้ายเร็ว ๆ ที่ส่งผลให้สิ่ง แวกล้อมต้องได้รับบาดแผล เหวะหวะ มากขึ้นอย่างกว้างขวางและรวดเร็วด้วย"

การกล่าว เช่นนั้นจึงสะท้อนให้เห็นว่า ยังปฏิเสธที่จะละลกระแสดความอยากร้าย และการเสนอ ให้นำเอาผลจากความร้ายรักษาแผลก็ เป็นการแก้ปัญหที่ปลาย คงไม่ช่วยให้อิตรการขยายตัวของ บาดแผลลดลงได้ หากยังคงเพิ่มขึ้นไปเรื่อย ๆ

ประธานที่ประชุมในภาคสุดท้ายได้กล่าวนำรายการในทำนองว่า ขณะนี้สังคมไทยได้เปลี่ยนแปลง มาสู่ภาคอุตสาหกรรม ผลกระทบที่ติดตามมามีปัญหาน้ำเสีย มลพิษในอากาศ และปัญหาอื่น ๆ และมีท่าที เน้นกระแสให้ที่ประชุมพิจารณาแก้ปัญหาน้ำเสีย มลพิษในอากาศ และอีกบุคคลหนึ่งบนเวที เคียวกันกล่าว เสริมว่า มนุษย์โดยธรรมชาติพึงมีหน้าที่แก้ปัญหเหล่านี้เป็นธรรมดา

หลังจากได้ฟังแล้ว ทำให้ผู้เขียนรู้สึกว่ามี การมองข้ามพื้นฐานสำคัญของมนุษย์ นั่นคือ "การมีหน้า ในการทบทวนตนเองและพฤติกรรมที่ เป็นมาแล้ว" ไม่ว่าในระดับบุคคลหรือในระดับชุมชนและชาติภูมิ เนื่องจาก "สติคือฐานที่แท้จริง หากขาดการทบทวนยอมทำให้ขาดสติ ขาดการรู้ได้ถึงสิ่งซึ่งเป็น เหตุ เป็นผลจริง ๆ ทำให้ขาดการยอมรับสภาพซึ่งเกิดจากสิ่งที่ผิดไปแล้วและปรับตัวใหม่เพื่อให้วิถีการพัฒนามุ่งสู่ความถูกต้องยิ่งขึ้น เนื่องจากในกรณีที่กำลังพิจารณานี้ ไม่ได้นำเอาประเด็นที่ว่า การเปลี่ยนแปลงจาก อคติสู่อุตสาหกรรมนั้น เราได้คิดและทำในสิ่งซึ่งชอบหรือไม่ชอบด้วย เหตุและผล

จากนั้นก็อีกบุคคลหนึ่งซึ่งถูกกำหนดให้ขึ้นไปร่วมอภิปรายบนเวทีกล่าวว่า "ในประเทศอังกฤษได้มีการปรับ เปลี่ยนจาก เกษตรกรรมมาเป็นอุตสาหกรรมโดยไม่มีปัญหา แต่เมืองไทยปรับเปลี่ยนกลับมามีปัญหามา

แล้วก็หยุดทิ้งไว้แค่นั้นโดยไม่ไคว้เคราะห์เหตุผลต่อไปว่า "เหตุใดของเขาจึงไม่มีปัญหา แต่ของเรากลับมีปัญหามาก" ผู้เขียนเชื่อว่า "ทุกสิ่งที่เป็นผล ย่อมต้องมีเหตุซึ่งเป็นที่มาแน่นอน" และหากวิเคราะห์สืบทอดต่อไปอีก จะพบว่าที่มาของเหตุ เป็นสิ่ง เกิดจากคน การที่กล่าวทิ้งไว้ลอย ๆ จะเป็นเพราะว่าไม่รู้ หรือรู้ อยู่เต็มอกแต่ไม่กล้าพูดความจริง เพราะอาจมีผลกระทบผลประโยชน์พรรคพวกคนหรือ เกรงอิทธิพลซึ่งอาจสะท้อนกลับมากกระทบผลประโยชน์ตนเองในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

หากบุคคลไม่มองปัญหาอย่างยี่คิดอยู่กับเปลือกนอก ย่อมมองเห็นเงื่อนงำนี้ได้ไม่ยากนัก นั่นคือ "ประเทศอังกฤษพัฒนาขึ้นมาบนฐานตนเองอย่างอิสระ แม้จะก้าวไปสู่อุตสาหกรรมก็เป็นการก้าวหน้าต่อไปบนฐานตนเอง" ภาคเกษตรกรรมก็ไม่เคียดร้อนและสิ่งแฉกฉอมก็ไม่ถูกใช้ไปจนเกินเหตุและผลจนลึกลง ส่วนประเทศไทยก้าวไปเพราะ เราไปยี่คิดอิทธิพลวัฒนธรรมต่างถิ่น การเปลี่ยนแปลง เกิดจากบุคคลในกลุ่มอำนาจในบ้านเมือง ไปนำเอาสิ่งซึ่งอยู่บนฐานของชนต่างชาติ เข้ามาครอบงำชีวิตไทยเอง การปรับเปลี่ยนที่กล่าวแล้วนี้เองที่เป็นผลทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างในสังคมไทยต้องได้รับความเคียดร้อนหนักขึ้นไปเรื่อย ๆ

เราจึงสรุปได้ว่า หากการพัฒนา เป็นการคิดการกระทำที่สานขึ้นมาจากรากฐานที่แท้จริงของเราเอง ย่อมไม่มีปัญหาลึกลงและรุนแรง เราผู้รู้ได้พอสมควร ไม่ได้ต่อต้านหรือคัดค้านการพัฒนา แต่เราไม่เห็นด้วยกับเงื่อนงำที่แฝงอยู่ในกระแสการพัฒนา จนทำให้ "คนในกลุ่มอำนาจและตกอยู่ในภาวะยี่คิดวิฤตฤกษ์ตกอยู่ในภาวะสับสนในรากฐานจิตใจ ทำให้มองว่าการพัฒนาคือการก่อสร้างวัตถุ จึงไม่สามารถวางแผนและกำหนดวิธีการก่อสร้างที่สอดคล้องกันกับรากฐานธรรมชาติของท้องถิ่นได้ ทั้งธรรมชาติของสิ่งทั้งหลาย และธรรมชาติของชีวิตคนซึ่งถือพื้นฐานร่วมท้องถิ่นเดียวกัน"

ดังที่กล่าวไว้แล้วว่า มีการส่งแบบสอบถามให้กับผู้ได้รับเชิญร่วมสัมมนา เพื่อแจ้งความจำนงแก่ฝ่ายจัดการว่า บุคคลใดสนใจกลุ่มปัญหาอะไร ทำให้คาดคิดว่า การสัมมนาคงมีการแบ่งกลุ่มเพื่อพิจารณาปัญหาต่าง ๆ เจาะลึกลงไปถึงรากฐาน ยังมีการเชิญบุคคลจากแหล่งต่าง ๆ มาร่วมหลายร้อยคนด้วย แต่เมื่อมาถึงบรรยากาศปฏิบัติ จึงทราบว่ามีการจัดให้มีการอภิปรายรวมเพียงลักษณะเดียว และยังจัดเวลาไว้ให้การเสนอความคิดเห็นบนเวที เป็นส่วนใหญ่ เวลาคู่แต่ละภาคไว้ให้บุคคลในห้องได้แสดงความคิดเห็นช่วงสั้น ๆ

ถึงกระนั้นในช่วงสุดท้ายผู้เขียนก็ได้ลุกขึ้นเสนอความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมาว่า การทบทวนปัญหา เป็นสิ่งจำเป็น มิฉะนั้นแล้วเราคงจะไม่สามารถลงลึกถึงปัญหาจริง ๆ ได้ พร้อมทั้งได้ยกตัวอย่างกรณีปัญหาจริงที่เกิดขึ้นแล้วและ เสนอการวิเคราะห์ กลับถูกบุคคลผู้เป็นประธานที่ประชุมขอร้องให้จบการพูดโดยอ้างว่า เวลาจำกัด ทั้ง ๆ ที่เมื่อเทียบความยาวของช่วงเวลาในการพูดแล้ว มีคัยาวนานมากไปกว่าการพูดของรายก่อน ๆ กับมีข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือ บุคคลผู้เป็นประธานในภาคนี้มีตำแหน่งหน้าที่บริหารงานในองค์กรระดับชาติที่กำหนดคนโยยายและวางแผนการพัฒนาประเทศ

มีอีกบุคคลหนึ่งลุกขึ้นอภิปรายในเชิงคัดค้านงานอนุรักษว่า "หากไม่พัฒนา เราก็คงเป็นอยู่อย่างประเทศพม่า" ซึ่งการอ้างลักษณะนี้คงจะเป็นเรื่องธรรมดาสำหรับบุคคลที่ตกอยู่ในสภาวะยี่คิดวิฤตฤกษ์ซึ่งถืออำนาจเหนือ และต้องการจะทำอะไรก็ตามอารมณ์ตนเอง คั้งที่พบได้ทั่ว ๆ ไปในสังคมไทย

การพัฒนาที่แท้จริง เป็นสิ่งสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่เป็นพื้นฐานท้องถิ่นแต่ละท้องถิ่น และในเมื่อแต่ละท้องถิ่นมีธรรมชาติไม่เหมือนกัน ผลการพัฒนาแต่ละยุคแต่ละสมัยของแต่ละท้องถิ่นจึงมีลักษณะ เป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง

ดังนั้นไม่ว่าบุคคลผู้เป็นสมาชิกของชุมชนท้องถิ่นใดก็ตาม ที่ไปตกอยู่ภายใต้อิทธิพลครอบงำของรูปแบบจากต่างถิ่น แล้วนำเอารูปแบบนั้นมาใช้โดยรู้สึกว่าเป็นที่นำขึ้นชมยินดี ผลที่ปรากฏในระยะยาวก็คือ นำเอาชุมชนซึ่งคนมีส่วนร่วมเป็นสมาชิก ไปตกเป็นทาสในทุก ๆ เรื่อง ซึ่งถือได้ว่าเป็นการทำลายคุณค่าความเป็นมนุษย์ และเชื่อมโยงไปถึงการตกเป็นทาสในด้านสังคม การศึกษา และ เศรษฐกิจในที่สุด

ในเมื่อมนุษย์ที่ เกิดมา มีหน้าที่เรียนรู้จากธรรมชาติ ผลจากการเรียนรู้ยอมทำให้บังเกิดความรู้สึกรักห่วงใยในความมั่นคงของธรรมชาติ มีการคำนึงถึงการนำมาใช้ประโยชน์อย่างมีเหตุมีผลและเป็นห่วงใยในผลได้ผลเสียของธรรมชาติอยู่ในจิตใจสำนึก

หรืออาจกล่าวได้ว่า ทั้งธรรมชาติและมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน กระแสการพัฒนาที่มีเหตุมีผลสืบเนื่องมาจากมนุษย์ มีการเปลี่ยนแปลงที่จำเป็นต้องมีพื้นฐานสืบเนื่องมาจากอดีตอย่างเห็นได้เด่นชัด หรืออาจกล่าวได้ว่า "สิ่งซึ่งควรเรียกได้ว่าเป็นการพัฒนาที่แท้จริง จำเป็นต้องมีการอนุรักษ์ท้องถิ่นอยู่ในรากฐาน" ไม่ว่าจะ เป็นชีวิตคนหรือชีวิตอื่น และทรัพยากรอื่น ๆ ซึ่งมีภาวะผูกพันอยู่กับท้องถิ่นโดยแท้

อนึ่ง โดยหลักจิตวิทยาของมนุษย์ หากบุคคลใดจิตใจตกอยู่ภายใต้อิทธิพลกระแสของวัตถุที่เข้าครอบงำรากฐานตนเองที่ควรสามารถเข้าใจได้แจ่มแจ้งเรื่องอนุรักษ์ยอมสูญเสียไปแล้ว ดังนั้นเมื่อจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับการบริหารและจัดการในค่านิยมพัฒนา จึงเข้าใจแต่เพียงค่านิยมเดียวว่า "การก่อสร้างคือการพัฒนา" ซึ่งอีกนัยหนึ่งกล่าวได้ว่า คือการพัฒนาที่ขาดรากฐานที่แท้จริง

ยิ่งไปกว่านั้น บุคคลลักษณะนี้ จะไม่สามารถมองปัญหาได้อย่างเป็นระบบ เมื่อเกิดปัญหาจะจับเอาภาพผิวซึ่งเกิดจากจิตใจที่มีรากฐานขาดอิสรภาพ นำเอาสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นตัวแปรมาผูกติดกันหมด ดังเช่นที่แสดงออกมาท่ามกลางที่ประชุมในหน่วยงานว่า "ถ้าไม่พัฒนา(ตามที่ตนเองต้องการ)ก็จะเป็นอย่างประเทศพม่า" บุคคลผู้สามารถมองปัญหาที่ เกิดแก่ประเทศพม่าได้ลึกซึ้งและบนรากฐานจิตใจที่อิสระจะพบว่า แม้พม่า หากว่าจะได้มีการก่อสร้างมาแล้วมากมาย ปัญหาที่เผชิญอยู่ในปัจจุบันก็ย่อมมิได้ และอาจรุนแรงยิ่งกว่านี้อีก

ในประเด็นปัญหาที่กำลังกล่าวถึงนี้ เห็นควรมองที่คน เนื่องจากได้ทราบว่าคุณคนผู้นำประเด็นนี้ขึ้นมาอาจเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการวางแผนและผลักดันการพัฒนาชายฝั่งทะเลของไทยอยู่ในองค์กรกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนา ทำให้รู้สึกว่าองค์กรสำคัญของชาติมีปัญหามูลบุคคล เป็นเงื่อนไขแฉ่งอยู่ หากประชาชนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของประเทศในระบอบพื้นฐานชาคการรู้ได้และชาคการร่วมมือกันถ่วงดุลอำนาจ บ้านเมืองซึ่งเป็นของทุกคนยอมมุ่งสู่ความหายนะเร็วขึ้น

ที่กล่าวมาแล้ว มิได้มีเจตนาครมมุ่งกล่าวร้ายให้ตัวบุคคล หากเรื่องนี้เป็นเรื่องของประเทศชาติเป็นส่วนรวม จึงจำเป็นต้องแสดงออกโดยหน้าที่

สิ่งที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมดจะพบว่า แม้มองผ่านภาพรวมจากการจัดสัมมนา เรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งรวมการจัดโดยชาวบ้านร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานอิสระ การจัดโดยกลุ่มบุคคลระดับกลางซึ่งอิงระบบราชการ และการจัดโดยกลุ่มบุคคลระดับบนที่มีโอกาสและอำนาจ เห็นสังคมเป็นเงื่อนโซ่ เราคงมองเห็นได้ว่าแม้โดยหลักการแล้ว ปัญหาสิ่งแวดล้อมมีคนเป็นเหตุ แต่กลุ่มบุคคลระดับบนสะท้อนให้เห็นภาพที่มีเงื่อนโซ่ซึ่งเป็นตัวปัญหาเข้าไปแอบแฝงไว้ลึกซึ้งมากกว่า นอกจากนั้นเงื่อนโซ่ต่าง ๆ ก็มีผลผูกพันกับผลประโยชน์อย่าง เป็นระบบ

ในเมื่อสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนหนึ่งของรากฐานที่อยู่ในจิตใจมนุษย์ เงื่อนโซ่ซึ่งทำให้สิ่งแวดล้อมบังเกิด พืชภัยต่อมนุษย์ก็คือ เงื่อนโซ่ที่แฝงอยู่ในรากฐานจิตใจมนุษย์บังเกิดเป็นพืชร้ายนั่นเอง การกล่าวเน้นปัญหาโดยมุ่งไปยังน้ำเสีย อากาศเป็นพิษ หรืออะไรต่อมิอะไรที่ปรากฏ เปลี่ยนแปลงอยู่ภายนอกมนุษย์จึงสันนิษฐานได้คือ

มีสาเหตุสืบเนื่องมาจากการถูกอิทธิพลของรูปวัตถุครอบงำจิตใจ ทำให้ความรู้สึกลึกซึ้งเปลี่ยนแปลงทิศทางมุ่งออกจากตัวเองไปสู่สิ่งซึ่งอยู่ภายนอก ที่เราเรียกกันว่า "แนวคิดแบบทิศทางเดียว" หรือ "รากฐานความคิดที่ขาดอริสราภาพ" หรืออีกนัยหนึ่งก็เรียกกันว่า "ตกอยู่ในสภาวะลืมหืมตา"

ภาวะยึกยิกรูปวัตถุ ใค่นำวิถีชีวิตตนเองเข้าไปผูกพันไว้กับผลประโยชน์ในค่านิยมลึกลับซึ่งมากขึ้นเป็นเงาตามตัวอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น ดังนั้น ไม่ว่าจะกล่าวถึงปัญหาภัยพิบัติรูปวัตถุของจิตใจ หรือปัญหาส่วนตัวและพรรคพวกซึ่งผูกพันกับผลประโยชน์ในค่านิยม เราจึงสามารถสืบสาวถึงกันและกันได้ทั้งสองด้าน เงื่อนโซ่มันจึงเป็นสิ่งหาจุดเริ่มต้นในการแก้ไขไม่ได้หากขาดการหวนทิศทางกลับ มาสู่การพิจารณารากฐานของเหตุที่แท้จริง

หากคิดแก้ปัญหาล้อมกับด้วยใจบริสุทธิ์ โดยไม่นำเอาเงื่อนโซ่ใด ๆ เข้าไปแฝง จนทำให้สิ่งซึ่งนำออกมาชี้แจงแสดงเหตุและผลกลายเป็นเรื่องแอบอ้าง เพียงเพื่อให้ความมออยากของตนเองและพรรคพวกได้ สัมฤทธิ์ผล แล้วก็ฉกฉวยโอกาสนำเอาอำนาจของส่วนรวมซึ่งตนเองได้ไว้ในมือออกมาใช้

ก่อนอื่นควรจะได้ศึกษาและทำความเข้าใจให้ถึงพื้นฐานว่า ทั้งแผ่นดินและทุกสิ่งในระบบธรรมชาติของท้องถิ่นนี้เป็นของไทยทุกคนหรือเป็นของชนต่างถิ่นต่างชาติ และโดยความชอบธรรมแล้ว ฐานการลงทุนแผ่นดินแผ่นดินควรเป็นสิทธิของใคร

บุคคลผู้มีจิตอิสระพอสมควร ย่อมไม่นำเอาเงื่อนโซ่ในค่านิยมมาอ้างอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์ อาทิ เช่น หากจะให้คนไทยทำก็เกรงว่ามีกำลังไม่พอ กว่าจะฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อมได้ก็คงอีกนาน หากการณ์ใหญ่ ๆ ไม่ได้ เพราะมีกำลังและทุนรอนน้อย ไม่รวอเร็วทันใจกับการสูญเสีย หรือ เกรงว่าจะตามชาติอื่นไม่ทัน

หากมองได้ลึกซึ้งลงไปถึงอีกระดับหนึ่ง คงมองเห็นภาพที่ชัดเจนนยิ่งขึ้นและ เกิดคำถามใหม่อีกประเด็นหนึ่งคือ "เราอยากได้เพียงสิ่งซึ่งนำมาอ้าง เช่นอยากได้ต้นไม้ อยากได้น้ำ ฯลฯ ให้มีพื้นที่ใหญ่ ๆ และรวดเร็วทันใจ เท่านั้นหรือ แม้ว่าจะต้องนำเอาสิทธิและเสรีภาพของชีวิตและชุมชนเราเองไปแลกเปลี่ยน ชีวิตไทยต้องการเพียงเท่านั้นและ เพียงเพื่อคนรุ่นนี้เท่านั้นหรือ ยิ่งไปกว่านั้น แม้คนรุ่นนี้ก็ได้รับเพียงกลุ่มเล็ก ๆ และได้รับเพียงค่านิยมที่เป็นวัตถุซึ่งความพึงพอใจอยู่กับมันถึงกับยอมตนเป็นทาสรับใช้ชนต่างชาติต่างแผ่นดิน สืบเนื่องมา

จากถูกอิทธิพลจากมันมอมเมาจนลืมตาไม่ขึ้น

จริง ๆ แล้ว แม้ว่าสิ่งซึ่งเราประสงค์ที่จะได้รับจากการฟื้นฟู จะเป็นไปได้อย่างช้า ๆ ไม่ว่าคุณจะมีน้อยและจะต้องใช้เวลาานานมากเพียงใดก็ตาม แต่หากหมายถึงสิ่งซึ่ง เกิดบนพื้นฐานซึ่ง เรามีสิทธิเป็นเจ้าของเต็มที่ มีเสรีภาพเป็นฐานชีวิต ทำให้มีความหวังได้ว่า เราจะสานการพัฒนารุ่งขึ้นบนพื้นฐานซึ่งเป็นของเราเอง เพื่อความภูมิใจของเราและลูกหลานเรา ซึ่ง เขาทั้งหลายพึงได้รับ เป็นมรดกตกทอดอย่างเต็มที่ การฟื้นฟู อิศรภาพในด้านการศึกษา วัฒนธรรม สังคม และ เศรษฐกิจที่มุ่งสู่ผลสำเร็จอย่างแท้จริงนั้น ชนรุ่นนี้จำเป็นต้อง เริ่มต้นด้วยการเรียนรู้ที่นำไปสู่ "การรู้เท่าทัน" หนึ่ง "ความทรหดอดทนในเมื่อชีวิตต้องเผชิญกับความลำบากอย่าง เกิด ๆ" หนึ่ง การนำมาอ้างว่า "เราจะต้องกลับสภาวะ (ทางวัตถุ) ไปสู่ความล้าสมัย" หรือ "ถอยหลัง เข้าคลอง" ย่อมเป็นคำสารภาพอยู่ในตัวเองว่า "ฉันไม่ยอมเสียดสละ" และ "ฉันไม่ยอมให้มีการกู้อิสรภาพของชุมชนและ เชื้อชาติ เพราะต้องการความสบายที่มีกระแส เปลี่ยนแปลงไปสู่อนาคตอย่างไม่รู้จักจบสิ้น"

บุคคลและชุมชนที่ตกอยู่ในสภาวะเช่นนั้น เมื่อใครหรือชนชาติอื่นใดมา ใช้กลยุทธ์หรืออำนาจใด ๆ กำหนดวิถีทางการ เปลี่ยนแปลง หากใช้หลักการพื้นฐานความจริงตรวจสอบ ย่อมทราบได้ทันทีว่า เขาเหล่านั้นมีเจตนาที่ ก็เพียงภาพผิว แต่มองได้ลึกซึ้งพบว่า มีการแฝงไว้ด้วยเงื่อนไขที่หวังผลประโยชน์ให้แก่เขาเอง และพรรคพวกอย่างปราศจากความสงสัยใด ๆ ทั้งสิ้น ส่วนกลุ่มคนไทยซึ่งพลอยคิดไปในแนวทางเดียวกันด้วย ก็คือผู้ที่ถูกอิทธิพลจากเขาคบงำไว้ จนทำให้ตกเป็นทาสรับใช้ไปแล้วใช้หรือไม่

ความรุนแรงจากพิษภัยของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่รุนแรงยิ่งขึ้นจนถึงขั้นวิกฤตในปัจจุบัน เป็นผลสืบเนื่องมาจากแนวคิดและวิถีทางการพัฒนาในอดีต สืบเนื่องมาจากการที่ เราถูกรุกรองำโดยอิทธิพลรูปวัตถุซึ่งชนต่างถิ่นต่างชาตินำเข้ามา เผยแพร่จนตกอยู่ในภาวะหลงใหลกับความสะดวกสบายซึ่งได้รับจากมัน ถึงขั้นตอนถัดมาก็ถูกล่อให้ นำตัวไปสู่บรรยากาศของเขา เพื่อหวังผลให้สิ่งแวดล้อมซึ่งไม่เหมือนเราทำการล้างสมอง และใส่ทัศนคติที่ไว้ด้วยอิทธิพลวัฒนธรรมของเขา เพื่อหวังให้ตกเป็นทาสรับใช้ในอนาคตโดยที่เราเองขาดการรู้เท่าทัน เมื่อถึงกำหนดกลับบ้านเมืองและท้องถิ่นเดิม ก็นำเอาอิทธิพลแฝงที่ได้รับ กลับมาแพร่ เชื้อสร้างอาณาจักรที่มีรากฐานเป็นของเขา ขยายขอบเขตและลงรากลึกซึ้งยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ

อีกด้านหนึ่งซึ่งสอดคล้องกันก็คือ เรามีการนำเอาอามิสทุกรูปแบบมาหยบยั้นให้ จริง ๆ แล้วก็เป็นเพียงเศษของสิ่งซึ่ง เขาหวังจะได้คืน โดยที่ถือเป็นส่วนหนึ่งซึ่งอยู่ในแผนการจัดการในระบบการลงทุนและระบบ เอารัดเอาเปรียบข้ามชาติ เพื่อผลประโยชน์ในค่านธุรกิจ ดังจะพบกับผลจากการถูกรุกรองำความคิดซึ่งกลุ่มบุคคลผู้ถืออิทธิพลวัตถุและอำนาจของสังคมไทยยุคปัจจุบันที่สะท้อนออกมาอย่างชัดเจน คือการกล่าวว่าย่ำอยู่เสมอว่า "เราจะต้องตามเขาให้ทัน"

จริง ๆ แล้วก็คือคำสารภาพข้อกล่าวหาที่ว่า "เราถูกอิทธิพลจากเขาคบงำ ทำให้ต้องเดินตาม" และต้องเดินตามทิศทางที่ เขา เคย เดินเรื่อยไปโดยไม่สามารถรับ เปลี่ยนคืนได้ ซึ่งหากมองอีกด้านหนึ่งก็คือ "รากฐานของเราสูญเสียดิสรภาพ ขาดความเป็นตัวของตัวเอง"

หากเรามีรากฐานจิตใจ เป็นไทแก่ตัว ควรมีการคิดและทำที่นำตัวเองอย่างอิสระ แม้ว่าหากมองสู่ภาพของลักษณะและทิศทางการพัฒนาภายนอกจะรู้สึกเสมือนว่าเรา เดินตามเขา แต่ภายในจิตใจได้สำนึกยอมปลดปล่อยจากการคิดด้วย เงื่อนไขดังกล่าว ทำให้ไม่นำมาอ้างว่าจะต้องตามเขาให้ทัน เนื่องจากการคิดและการกระทำโดยมนุษย์ซึ่งมีผลต่อการ เปลี่ยนแปลงต่าง ๆ นั้น ไม่มีสิ่งใดที่จะถูกต้องไปหมดทุกเรื่อง แต่มนุษย์ก็มีธรรมชาติที่ "เรียนรู้ความถูกต้องจากความผิดพลาด" การรู้ผิดรู้ถูกจึงถือได้ว่าคุณสมบัติที่ควรมีอยู่ในรากฐานจิตใจของแต่ละบุคคลและแต่ละชุมชน แต่ในสังคมไทยซึ่งตกอยู่ภายใต้อิทธิพลรูปวัตถุ เราพบว่าการสูญเสียประเด็นสำคัญดังกล่าว

บุคคลผู้กระทำผิด หากอยู่ในฐานะที่มีวัตถุและมีอำนาจ จะคิดว่าตนเองกระทำถูกต้อง ยิ่งไปกว่านั้นยังใช้โอกาสที่มีอำนาจ เหนือ ชุมชนหรือองค์กรอื่นซึ่งค้อยกว่า แทนที่จะแสดงความใจกว้างและให้โอกาส วิถีการเปลี่ยนแปลงของสังคม จะมีแนวโน้มมุ่งสู่ความเลวร้ายยิ่งขึ้น

สาระทั้งหมดที่กล่าวไว้ในช่วงท้ายเรื่องนี้เอง น่าจะสะท้อนคำขอ ในประเด็นซึ่งมีบุคคลผู้ร่วมอภิปรายบนเวทีการประชุมสัมมนาปัญหาสิ่งแวดล้อมระดับสูง ทั่วโลกกล่าวทิ้งไว้ว่า ที่อังกฤษเขา เปลี่ยนแปลงจาก เกษตรอุตสาหกรรมไม่เห็นมีปัญหอะไรยุ่งยาก แต่ไทย เปลี่ยนกลับมีปัญหามากมาย

ไม่ว่าบุคคล ชุมชนหรือประเทศ หากมีรากฐานอิสระ แม้กระทำผิดก็สามารถรู้และปรับ เปลี่ยนวิถีทางได้ใหม่ไม่ยากนัก และยังสามารถปรับได้ เป็นความรู้สึกซึ่งยิ่งขึ้น ส่วนบุคคล ชุมชนและประเทศซึ่งถือรากฐานที่มีเงื่อนไขต้องตามผู้อื่น แม้ผู้อื่นเขาปรับ เปลี่ยนไปแล้ว แต่ฝ่ายตามก็ยังคงยึดติดแน่นหนาและปรับ เปลี่ยนได้ยาก เช่นการ เน้นสร้าง เชื้อนซึ่งเรา เชื่อว่า เขา เจริญกว่าและไม่ยึดติดรูปแบบนำมาใช้ เขาได้เรียนรู้และปรับ เปลี่ยนไปแล้ว แต่เรากียังยึดติดจนทำให้คนในชุมชนและชาติ เกี่ยวกันต้องมาขัดแย้งกัน เองรุนแรงยิ่งขึ้น

ก่อนจบบทความเรื่องนี้ ใครขออนุญาตกล่าวซ้ำอีกครั้งหนึ่งว่า "การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมธรรมชาติ เท่าที่มีปัญหามาแล้วจนถึงขั้นทำให้รู้สึกว่ารุนแรงมากขึ้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากเหตุซึ่งอยู่ในรากฐานความคิดของคน" ดังภาพสะท้อนที่ปรากฏจากการประชุมสัมมนาพิจารณาปัญหาสิ่งแวดล้อมระดับต่าง ๆ

อย่างไรก็ตามหากทำจิตใจให้เป็นกลาง คงต้องขอคุณแก่กลุ่มบุคคลทุกกลุ่มนับตั้งแต่ระดับล่างหรือระดับพื้นฐานซึ่งมีบรรยากาศพื้นฐานค่อนข้างอิสระ สามารถสะท้อนภาพปัญหาได้รอบคอบ ไปจนถึงกลุ่มซึ่งอยู่ระดับบนหรือระดับปลาย ซึ่งทำให้รู้สึกว่ามีการสะท้อนภาพสูญเสียอิสระภาพให้แก่ชนต่างถิ่นต่างชาติไปมาก จนน่าจะถือได้ว่าถึงขั้นวิกฤต

เหตุผลที่รู้สึกขอคุณก็ เนื่องมาจากหากกลุ่มเหล่านี้ไม่แสดงออก และไม่ให้ออกสแก่ผู้เขียนเรื่องนี้ได้เข้าไปสัมผัส บทความเรื่องนี้ก็คงไม่เกิดขึ้นและสะท้อนภาพเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เป็นองค์รวม

โลกนี้ยังมีสภาวะแวดล้อมที่ชวนให้รู้สึกทำทนายต่อการ เรียนรู้อีก เป็นอันมาก จึงหวังว่าหากแต่ละคนสามารถฟื้นฟูสติตนเองหรือปลดตนเองออกจากความประมาทได้มากเพียงใด ย่อมปลดปล่อยจากการตกเป็นเหยื่อของค่านิ่งกำลัง เล่นกลยุทธ์ เพื่อหวังครอบงำได้มากยิ่งขึ้น สภาวะวิกฤตของสิ่งแวดล้อมจะได้รับการแก้ไข

ได้อย่างจริงจังให้พื้นฟูคืนสู่สภาพที่ดีงาม เป็นสิ่งสืบเนื่องมาจากพื้นฐานตัวเองของมนุษย์และของสิ่งต่าง ๆ ที่ได้รับโอกาสให้สามารถพัฒนาตนเองขึ้นมาอย่างอิสระ โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรเน้นที่อิสรภาพของรากฐานมนุษย์ก่อนสิ่งอื่นใดทั้งสิ้น.

15 ธันวาคม 2533